

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ОСОБИ: ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЧИ ЗАСІБ ЗЛОВЖИВАННЯ

АЙРІЯН Крістіна Борисівна - кандидат юридичних наук, науковий консультант судді Конституційного Суду України

<https://orcid.org/0000-0002-5482-326X>

УДК 342.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2023.4-2.1>

Інститут конституційної скарги є дуже актуальним питанням для нашої держави. Розгляд конституційних скарг є однією з найпопулярніших процедур, оскільки фізичні та юридичні особи мають право особисто звертатися до Конституційного Суду України згідно з вимогами Закону України “Про Конституційний Суд України”. Тому метою цієї статті є аналіз практики розгляду конституційних скарг та підстав відмови у відкритті конституційного провадження, якщо конституційну скаргу визнано неприйнятною.

Висвітлено різні аспекти інституту конституційної скарги в Україні, звертаючи увагу на позитивні та негативні риси. Детально досліджено актуальне питання сьогодення, а саме: яким засобом є конституційна скарга в Україні – правовим засобом захисту фізичних та юридичних осіб своїх конституційних прав чи засобом зловживання. Адже з моменту запровадження інституту конституційної скарги в Україні фізичні та юридичні особи ініціюють питання перед Конституційним Судом України щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні в їх справі. Вивчення цього питання передбачає розкриття двох понять – «зловживання правом» і «зловживання законом», їх спільні та відмінні ознаки.

Слід наголосити на необхідності об'єднання зусиль науковців та законодавця для збалансування проблем, пов'язаних із запровадженням інституту конституційної

скарги в Україні, який є ефективним кроком до наближення до європейських стандартів, а саме щодо вживання необхідних заходів для запобігання зловживанню відповідними правами фізичних та юридичних осіб, оскільки система покарань за такі дії є слабозвиненою, тому що формально людина не виходить за межі своїх суб'єктивних прав.

Ключові слова: Конституційний Суд України, Верховний Суд, конституційна скарга, зловживання правом, зловживання законом.

Постановка проблеми

З ухваленням Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року № 1401-VIII (набрав чинності з 30 вересня 2016 року) в Україні було запроваджено інститут конституційної скарги. Завдяки вказаній законодавчій новелі фізичні та юридичні особи набули право на подання до Конституційного Суду України конституційної скарги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Безпосередньому вивченню правової природи конституційної скарги в системі конституційної юстиції присвятили наукові праці Ю. Барабаш, В. Боняк, М. Гультай, В. Лемак, Н. Камінська, М. Костицький, О. Петришин, М. Савчин, А. Селіванов, О. Спінчевська, Н. Шаптала та ін., проте щодо поняття зловживання правом на подання конституційної скарги, то в сучасній

юридичній науці це питання майже не досліджено на рівні наукових розвідок. Серед науковців, які досліджують питання взагалі зловживання правом, слід виокремити таких: І. Андрущенко, С. Бобровник, Т. Дідич, О. Мілетич, О. Капліна, Т. Полянський, П. Рабинович, О. Хабло, М. Рубашенко, О. Фатхутдінова та ін.

Метою цієї статті є аналіз практики розгляду конституційних скарг та підстав відмови у відкритті конституційного провадження, якщо конституційну скаргу визнано неприйнятною.

Методологія

Методологічну основу статті становить сукупність практичних і теоретичних заasad, методологічних підходів, загальних методів мислення. З урахуванням особливостей дослідження автор застосував функціональний метод використовувався для визначення конституційної скарги місця та ролі в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина. Статистичний метод дозволив опрацювати кількісні показники, що об'єктивно відображають стан, динаміку і тенденції використання конституційної скарги в Україні.

Виклад основного матеріалу

Інститут конституційної скарги вже давно існує в таких державах, як Австрія, Азербайджан, Албанія, Андорра, Іспанія, Мальта, Македонія, ОАЕ, Польща, Словенія, ФРН, Чехія тощо. Цей інститут є засобом захисту особою своїх конституційних прав від порушень актами чи діями органів та посадових осіб публічної влади. І це не єдине вагоме значення інституту конституційної скарги в системі конституційного контролю. Конституційна скарга як інститут постає важливим засобом забезпечення й розвитку конституційної демократії, основу якої становлять права людини. Конституційна скарга, захищаючи особу та її основні суб'єктивні права, сприяє реалізації одного з провідних принципів правової держави – принципу зв'язаності всіх гілок влади Конституцією України і законом, що гарантують права людини. Крім того, конституційна скарга,

будучи специфічним інструментом захисту конституційних прав особи, надає громадянину право в якості сторони вступати у правовий спір із державою та її органами, навіть із законодавцем, тим самим сприяючи інтеграції громадян у процес управління державою і суспільством [3].

Перше рішення орган конституційної юрисдикції в Україні ухвалив 25 квітня 2019 року. Це було Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами А. Скрипки та О. Бобиря щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» № 1-р(П)/2019. Завдяки цьому Рішенню було захищено конституційне право на соціальний захист військовослужбовців, які постраждали під час ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, зокрема, через підтвердження однакового обчислення пенсії з інвалідності незалежно від виду військової служби.

Так, станом на 31 грудня 2022 року до Конституційного Суду України (далі – Суд) надійшли (починаючи з 2016 року) 3123 конституційні скарги, з яких: 1861 – повернуто авторам клопотань після попереднього опрацювання Секретаріатом Суду через невідповідність Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII зі змінами (далі – Закон) [2]. Також 1262 конституційні скарги були розподілені суддям-доповідачам у справах для вирішення питань, пов'язаних із конституційним провадженням. Велика палата Суду ухвалила 6 рішень за 12 конституційними скаргами. Ще 31 рішення за наслідками розгляду 47 конституційних скарг ухвалили сенати Суду. Загалом Суд ухвалив 37 рішень за 59 конституційними скаргами.

Визначати, високими чи низькими є ці показники, недоцільно, оскільки вони є відносними порівняно з тими, що існують в органах конституційного контролю інших держав. Проте підбити певні підсумки, що стосуються переваг та недоліків запровадження інституту конституційної скарги протягом 7-ми років розгляду органом кон-

ституційної юрисдикції в Україні, ми маємо змогу.

Так, зазначаючи: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адресу зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства – місця перебування) або повну назву та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є; відомості про уповноважену особу, яка діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу; короткий виклад остаточного судового рішення, у якому було застосовано відповідні положення закону України; опис перебігу розгляду відповідної справи в судах; конкретні положення закону України, що належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України; обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону; відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів; перелік документів і матеріалів, що додаються, – особа може звернутися до Суду із конституційною скаргою на підставі статті 55 Закону.

Суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України; до суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права; конституційну скаргу фізична особа підписує особисто; якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, яка діє від її імені; конституційну скаргу юридичної особи підписує уповноважена на це особа,

повноваження якої має бути підтверджено установчими документами цієї юридичної особи та актом про призначення (обрання) на посаду уповноваженої особи (стаття 56 Закону).

Крім цих підстав та вимог до подання конституційної скарги до Суду, законодавець установив, зокрема, імперативну умову такого звернення, а саме – ця скарга може бути подана, тільки якщо остаточне судове рішення у справі особи набрало законної сили не раніше 30 вересня 2016 року. Проте зазначене було актуальним тільки під час запровадження інституту конституційної скарги, адже конституційна скарга є прийнятною за умов її відповідності вимогам, що їх визначено статтями 55, 56 Закону, та якщо, зокрема, з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше 3-х місяців, але й у цьому разі також існують винятки.

Ідеться про те, що, як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог, установлених Законом, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу. Для розуміння цього винятку доречно нагадати офіційне тлумачення поняття «охоронюваний законом інтерес», яке Суд навів у Рішенні від 01 грудня 2004 року № 18-рп/2004, у якому визначено, що охоронюваний законом інтерес «треба розуміти як прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об'єктивного і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам».

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) поняття «суспільний інтерес» має дещо розширене тлумачення. Вважаючи природним, що мають бути широкі межі розсуду, які надаються законодавцям для здійснення соціальної та

економічної політики, ЄСПЛ поважає рішення законодавців стосовно того, що є суспільний інтерес, коли рішення будуть ґрунтуватись на розумних міркуваннях [рішення у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21 лютого 1986 року (серія А, № 98)]. Так само ЄСПЛ висуває вимогу про те, що має існувати розумне співвідношення між засобами, що використовуються, і поставленою метою. З'ясовуючи, чи дотримано цієї вимоги, ЄСПЛ визнає, що держава має право користуватися широкими межами свободи розсуду як у виборі засобів примусового виконання наказів, так і в з'ясуванні виправданості наслідків такого виконання наказів у світлі загальних інтересів – виконання, що спрямоване на досягнення мети, поставленої цим законом [рішення у справі «Імобільяре Соффі» проти Італії» від 28 липня 1999 року (заява № 22774/93), пункт 49] [4].

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в ухвалі від 19 липня 2021 року зазначив, що вжито законодавцем словосполучення «значний суспільний інтерес» необхідно розуміти як серйозну, обґрунтовану зацікавленість, яка має неабияке виняткове значення для всього суспільства в цілому, певних груп людей, територіальних громад, об'єднань громадян тощо до певної справи в контексті можливого впливу, ухваленого в ній судового рішення на права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб. Вказане поняття охоплює ті потреби суспільства або окремих його груп, які пов'язані зі збереженням, примноженням, захистом існуючих цінностей, девальвація та/або втрата яких мала б значний негативний вплив на розвиток громадянського суспільства. Наявність значного суспільного інтересу може мати місце й тоді, коли предмет спору зачіпає питання загальнодержавного значення, як-от: визначення і зміни конституційного ладу в Україні, виборчого процесу (референдуму), обороноздатності держави, її суверенітету, найвищих соціальних цінностей, визначених Конституцією України, тощо [5].

Важливу роль в уніфікації та вирішенні питань подання конституційної скарги до

Суду відіграв і, власне, Суд, зробивши кроки для вдосконалення звернення осіб із конституційною скаргою, а саме – запропонував формуляр конституційної скарги. Щоправда, цей формуляр має рекомендаційний характер і суб'єкт права на конституційну скаргу не обмежений у праві доповнювати, розширювати чи видозмінювати його на власний розсуд або звернутися до Суду в довільній формі, дотримуючись вимог, установлених Законом.

Практичне значення

Усе ж доволі актуальним залишається питання: конституційна скарга в Україні є для особи здебільшого «засобом захисту конституційних прав» чи «засобом зловживання своїми правами»?

Два вказаних явища мають спільну природу та тісно перетинаються одне з одним. Так, поняття «зловживання правом» є таким, що походить від поняття «володіння правом», оскільки зловживання особою правом відбувається тільки на підставі володіння нею відповідними правами.

Відповідно до висновку Генерального адвоката Тезауро у справі *Kefalasi* і Генерального адвоката Мадуро у справі *Halifax*, було закладено основу судової концепції зловживання. У справі *Kefalasi* (грецький) національний суд порушив питання про те, чи може внутрішнє право перешкоджати особі в здійсненні права, наданого їй європейським законодавством, якщо таке право здійснюється у спосіб, що вочевидь виходить за межі сумлінності й моралі, а також економічного або соціального сенсу такого права. У справі *Halifax* (британський) національний суд порушив питання про те, чи може бути обмежене право вирахування попередньо сплаченого ПДВ у ситуації, коли господарюючий суб'єкт провадить недобросовісну практику, на підставі доктрини зловживання правами або зловживання законом. Відповідно, зловживання виникає, коли, незважаючи на формальне дотримання умов, визначених податковим правом, платник податків по суті користується пільгою, яка конфліктує з метою податкового положення. ЄСПЛ додав, що така ситуація може розглядатися з точки зору

об'єктивних елементів, які доводять, що основною метою угоди було отримання такої податкової пільги: цього не відбувається, коли здійснена економічна діяльність може мати якесь інше пояснення, крім отримання податкових пільг [6].

Вказане наводить на міркування стосовно відокремлення понять «зловживання правом» та «зловживання законом».

Уперше вислів «зловживання цивільними правами» було вжито в цивільному законодавстві Швейцарії. Законодавчими актами Швейцарії, що встановили заборону здійснення права, яке мало за мету заподіяти шкоду іншій особі, стали Цивільне Уложення Цюріхського Кантону і Швейцарське Цивільне Уложення [7].

Цей феномен активно досліджують та вивчають і нині, а в Україні він є доволі новим і таким, що потребує ґрунтовного аналізу.

Згадані вище науковці, які вивчають питання зловживання правом, переважно доходять висновку, що існують два основні види зловживань:

1) такі, що не характеризуються явною протиправністю (виражається в соціально шкідливій поведінці, яка є наслідком виконання особою своїх повноважень через здійснення нею суб'єктивних прав);

2) такі, що характеризуються явною протиправністю, тобто такі, що належать до розряду правопорушень (виражається у виході особи за межі встановленого законом обсягу суб'єктивного права, що спричиняє викривлення розуміння призначення права) [8].

Водночас В. Резнікова у своїх працях виокремлює ознаки «зловживання правом», якими, зокрема, є:

а) має місце лише при недобросовісній реалізації суб'єктом свого суб'єктивного права не за його призначенням;

б) завжди має вольовий та усвідомлений характер;

в) заподіяння шкоди суспільним інтересам та/або особистим інтересам третіх осіб чи створення реальної загрози її заподіяння;

г) характеризується формальною правомірністю (має місце відсутність порушення

конкретних юридичних заборон при порушенні загальних правових принципів, які покликані спрямувати поведінку суб'єкта в межах певного соціального призначення наданих йому правомочностей) [9].

Щодо поняття «зловживання законом», то в сучасній юридичній науці це питання також майже не досліджено на рівні наукових розвідок. Прикладом таких досліджень є праці науковців О. Волощук та М. Гетманцева, які у своїй науковій статті проаналізували поняття «зловживання законом» крізь призму поняття «зловживання правом». Автори, зокрема, зазначили, що доктрину зловживання слід аналізувати з огляду на її мету. Відповідно, слід проводити більш чітку межу між зловживанням правом і зловживанням законом. Хоча ці дві концепції мають багато спільного, у першому випадку особа здійснює право з метою завдати шкоди іншій особі, тобто йдеться про антисуспільну поведінку, а в другому – особа використовує законодавчий акт усупереч його меті та призначенню. Ці категорії відчують значний вплив традицій внутрішнього права. У певних державах зловживання законом відоме як зловживання правовою формою (або, принаймні, містить такі випадки). Водночас зловживання законом може відбуватися, наприклад, тоді, коли платник податків намагається обійти сферу дії податкової норми або отримати неналежну вигоду з положення про надання податкових пільг. Дві останні ситуації представляють два основні різновиди відходу від оподаткування, позбавляють сенсу мету і призначення податкової норми без відкритого конфлікту з її формулюванням. У таких випадках платник податків намагається обійти оподатковувану подію (або неналежним чином вимагає її реалізації) [6].

Важливо також вказати на Рішення Другого сенату Суду від 28 квітня 2021 року № 2-р(П)/2021, у якому Суд, зокрема, зазначив, що словосполучення «а також зловживання правом в інших формах» слід тлумачити та застосовувати не відокремлено від інших приписів права, а в їх посутньому взаємозв'язку з нормами Цивільного кодексу України. Унаслідок цього, на думку Суду, учасник цивільних відносин у разі потреби за допомо-

гою відповідної консультації зможе розумно передбачити, які його дії можуть бути в подальшому кваліфіковано як недобросовісні та такі, що порушують межі здійснення цивільних прав, зокрема у формі зловживання правом, та якими можуть бути юридичні наслідки таких дій, а також вказана словосполучка за своєю суттю є засобом узагальненого позначення одразу кількох явищ з метою уникнення потреби наведення їх повного або виключного переліку. Водночас Суд констатував, що заборону недопущення дій, що їх може вчинити учасник цивільних відносин з наміром завдати шкоди іншій особі, сформульовано в ньому на розвиток припису частини першої статті 68 Основного Закону України, згідно з яким кожен зобов'язаний не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [10].

Ураховуючи зазначене вище, можна констатувати, що поняття «зловживання правом» є видом недобросовісної поведінки, визначення та межі якої встановлюються в сукупності приписів тієї галузі права, якою особа хоче скористатися. У той же час важливо розмежовувати поняття «зловживання правом» та «зловживання законом». Так, останнє вказує на неправомірність застосування особою саме відповідного закону в своїх інтересах.

Отже, з'ясувавши дефініцію «зловживання правом», можна рухатися в напрямі розв'язання питання про те, чи є конституційна скарга здебільшого «засобом захисту конституційних прав» чи «засобом зловживання своїми правами».

Відповідно до частини четвертої статті 77 Закону Суд відмовляє у відкритті конституційного провадження, визнавши конституційну скаргу неприйнятною, якщо зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими або наявне *зловживання правом на подання скарги*. У ряді ухвал Суду було відмовлено у відкритті конституційного провадження саме з огляду на вказану норму.

Так, в Ухвалі Першої колегії суддів Першого сенату Суду від 28 січня 2020 року № 20-1(І)/2020 зазначено, що «з конституційної скарги вбачається, що автор клопотання неодноразово звертався до Консти-

туційного Суду України з питанням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення статті 90 Закону, яке застосоване в остаточному судовому рішенні у його справі – постанові Верховного Суду від 29 серпня 2018 року. Проте Ухвалою Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 7 травня 2019 року, Ухвалою Другого сенату Конституційного Суду України від 15 липня 2019 року та Ухвалою Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 14 листопада 2019 року Солоненку Д. О. відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» – неприйнятність конституційної скарги, зокрема через недотримання вимог пункту 2 частини першої статті 77 цього закону <...>. Отже, Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України вважає, що Солоненко Д. О. зловживає правом на подання конституційної скарги, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» [11].

Друга колегія суддів Другого сенату Суду в Ухвалі від 24 лютого 2022 року № 27-2(ІІ)/2022 зазначила, що «автор клопотання 25 серпня 2021 року вже звертався до Конституційного Суду України із конституційною скаргою щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону. Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 15 вересня 2021 року відмовила автору клопотання у відкритті конституційного провадження у справі на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» – неприйнятність конституційної скарги. Отже, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду наголошує, що наявне зловживання правом на подання конституційної скарги» [12].

Тобто слід констатувати, що вже неодинокі випадки ухвалення Судом відповідних ухвал свідчать про те, що фізичні та юридичні особи на підставі прав, наданих

ім Законом, вдаються до зловживань своїми правами. На жаль, такі дії призводять не лише до фіксації зловживання своїми правами суб'єктом права на конституційну скаргу, а й уповільнюють розгляд Судом більш суспільно значущих звернень.

Проте розглядати конституційну скаргу як «засіб зловживання своїми правами» неможливо, оскільки до 2016 року фізична та юридична особи могли ініціювати питання щодо перевірки на відповідність Конституції України закону чи його окремого положення через, зокрема, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Але в цьому разі говорити про удосконаленість інституту захисту конституційних прав і свобод особи, на наше переконання, необ'єктивно.

На нашу думку, запровадження в Україні інституту конституційної скарги є ефективним кроком держави до наближення європейських стандартів та утвердження наміру інтеграції до Європейського Союзу, що задекларовано в Конституції України. [1].

Так, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другого боку, ратифікованої Законом України „Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку“ від 16 вересня 2014 року № 1678-VII «у рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод» (стаття 14) [13].

Разом з тим, Венеційська комісія в Доповіді щодо ефективності внутрішньодержав-

них засобів правового захисту в контексті питання про надмірну тривалість судочинства розглянула ефективність конституційної скарги як засобу правового захисту та зазначила, що “зобов'язання побудувати свою судову систему відповідно до вимог статті 6 § 1 Конвенції відноситься також до Конституційного суду” [14].

Висновки

Проблематика конституційної скарги, безумовно, є важливою для сучасної юридичної науки в Україні, водночас актуальним постає питання: чи це правовий засіб захисту фізичних та юридичних осіб своїх конституційних прав чи засіб зловживання. Адже з моменту запровадження інституту конституційної скарги в Україні вказані особи мають право особисто звернутися до Конституційного Суду України щодо вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень). Дослідження цього питання зумовлює потребу виокремлення двох понять, а саме: «зловживання правом» та «зловживання законом», їх спільних та відмінних ознак. Такі випадки є доволі частими і мають тенденцію до повторення та поширення, а для відповідних осіб не настає жодної відповідальності за них, оскільки система покарань за вчинення дій, що стосуються зловживання правом є слаборозвиненою, тому що формально людина не виходить за межі своїх суб'єктивних прав.

Тому законодавцем вбачається, щоб законодавець вжив необхідних заходів для запобігання зловживанню відповідними правами з боку фізичних та юридичних осіб. Отже, у разі зловживання суб'єктом права на конституційну скаргу своїми правами в Законі має бути передбачено перелік санкцій, наприклад, повернення конституційної скарги, припинення реагування на них, грошове стягнення. Вважаємо, що це також позитивно вплине на реалізацію суб'єктом права на конституційну скаргу своїх прав, адже відсутність у законодавстві конкретних санкцій за той чи інший вид зловживання правом як загальної санкції постає відмовою в захисті цього права.

Література

1. Конституція України № 254к/96-VR від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376.

3. Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні : монографія / Петришин О. В. та ін. Київ : Атіка-Н, 2010. С. 31.

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 19 квіт. 2022 р. у справі № 816/687/16 (адміністративне провадження № К/9901/33796/20). URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat/palata_19_04_01_2022_816_687_16

5. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 19 лип. 2021 р. у справі № 380/3506/20 (адміністративне провадження № К/9901/24350/21). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=98463139&red=10000300bf20bda804e9c44dab97435905a206&d=5>

6. Волощук О., Гетманцев М. Зловживання правом шляхом умисного спотворення фактів у разі звернення до ЄСПЛ *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 302–309. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.53>

7. Рогач О. Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/208/1/%D0%97%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B D%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BC-Rogach_monograph.pdf

8. Вертегел Є. П., Куртіш Л. А. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. URL: http://lsej.org.ua/6_2019/4.pdf

9. Резнікова В. В. Зловживання правом: поняття та ознаки. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/Literatura-9.pdf>

10. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Публічного акціонерного товариства акціонерний комерційний банк

«ІНДУСТРІАЛБАНК» щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 13, частини третьої статті 16 Цивільного кодексу України від 28 квітня 2021 року № 2-р(П)/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va02p710-21#Text>

11. Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Солоненка Дмитра Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення статті 90 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII від 28 січня 2020 року № 20-1(І). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/20_11_2020.pdf

12. Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Ігнатенко Ганни Володимирівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 24 лютого 2022 року № 27-2(ІІ). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/27_2ii_2022.pdf

13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованою із заявою Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

14. CDL-AD(2006)036rev-f Rapport sur l'effectivité des recours internes en matière de durée excessive des procédures adopté par la Commission de Venise lors de sa 69e Session plénière (Venise, 15–16 décembre 2006). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2006\)036rev.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2006)036rev.aspx)

15. Аналітичний звіт щодо запровадження інституту конституційної скарги від 16 квітня 2018 року. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/ss-93978329>

16. Камінська Н.В. Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах воєнного стану. Філософські та методологічні проблеми права. 2022. №2(24). С. 86-95. DOI: <https://doi.org/10.33270/02222402.86>

17. Спінчевська О. М. Конституційний юрисдикційний процес в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення : монографія. Київ : КНТ, 2022. 245 с.

**CONSTITUTIONAL COMPLAINT
OF AN INDIVIDUAL – A LEGAL
REMEDY FOR THE PROTECTION OF
CONSTITUTIONAL RIGHTS OR MEANS
OF ABUSE**

The Institute of Constitutional Complaints is a highly relevant issue for our country. The review of constitutional complaints is one of the most popular procedures, allowing both individuals and legal entities to personally address the Constitutional Court of Ukraine in accordance with the requirements of the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine.”

The article analyzes the practice of the Constitutional Court of Ukraine in handling constitutional complaints, exploring grounds for refusing to initiate constitutional proceedings by deeming the complaint inadmissible.

Various aspects of the constitutional complaint institute in Ukraine are illuminated

in the article, with attention given to both positive and negative features.

The contemporary question is examined in more detail: whether the constitutional complaint in Ukraine serves as a legal means of protecting the constitutional rights of individuals and legal entities or as a means of abuse. Since the introduction of the constitutional complaint institute in Ukraine, individuals have had the right to personally address the Constitutional Court of Ukraine regarding the constitutionality of laws of Ukraine (specific provisions), which was applied in the final court decision in their case. The article delves into the concepts of “abuse of right” and “abuse of law,” exploring their commonalities and distinctions.

Emphasizing the need for the collaboration of scholars to balance issues related to the introduction of the constitutional complaint institute in Ukraine, seen as an effective step toward aligning with European standards, the article underscores the necessity of taking measures to prevent abuse of corresponding rights by individuals and legal entities. Given the underdeveloped nature of the punishment system for actions related to the abuse of rights in this sphere, that individuals technically do not exceed the boundaries of their subjective rights.

Keywords: Constitutional Court of Ukraine, Supreme Court, constitutional complaint, abuse of right, abuse of law.